

CUVÂNT ÎNAINTE

Expresiile idiomatice vin să confere oricărei limbi o savoare aparte. Cu cât sensul acestora e mai îndepărtat de sensul literal, cu atât folosirea acestor expresii este mai plină de provocări. Limba italiană abundă în expresii aparent ciudate sau amuzante, dar a căror origini oferă informații surprinzătoare despre cultura și civilizația italiană.

Nu se întâmplă întotdeauna ca, într-o propoziție, înțelesul cuvintelor luate individual să coincidă cu sensul global al propoziției. Din punct de vedere semantic, o expresie idiomatică se caracterizează, așadar, prin sensul său non-compozițional, ceea ce înseamnă că sensul expresiei nu rezultă din sensurile inițiale ale elementelor componente adăugate unul altuia, ci că îmbinarea de cuvinte aduce un sens nou, diferit de acestea¹.

Semnificația expresiei „*Giovanni si è bevuto il cervello*” nu este aceeași cu semnificația separată a cuvintelor individuale, decât dacă se face referire la descrierea unei scene dintr-un film de groază, în care protagonistul, pe nume Giovanni, își bea creierul. În limbajul uzual, expresia înseamnă „*Giovanni è diventato stupido e si comporta in maniera illogica*” – Ion a început să se prostească și se comportă aiurea; și-a băt

¹ Lamiroy, Béatrice, „Les expressions figées : à la recherche d’une définition” (Expresiile fixe: în căutarea unei definiții), *Zeitschrift für Französische Sprache und Literatur*, vol. 36, 2008, pp. 85–99 (accesat la 1 octombrie 2020)

mințile”. Fraza *Bersi il cervello* este o expresie: o propoziție compusă din cuvinte a căror semnificație finală nu corespunde sensurilor obișnuite ale cuvintelor componente. Se poate spune că expresiile idiomatice se definesc prin construcții semantice, care trebuie luate laolaltă și receptate ca un tot indisolubil.

Unii lingviști consideră îmbinările de cuvinte care sunt sinonime cu un singur cuvânt ca fiind locuțiuni, chiar dacă sunt metaforice, ca în exemplul: *nod în papură* pentru *cusur*².

După alți lingviști, expresia idiomatică nu este neapărat metaforică, ci este suficient ca sensul ei să nu poată fi dedus prin analiza morfemelor sale, să nu poată intra într-o construcție mai mare și să nu poată fi tradusă literal în altă limbă. Așa se întâmplă, în franceză, cu binecunoscuta expresie verbală impersonală *il y a* „este, există” (lit. „el acolo are”³).

Se poate spune, despre expresiile idiomatice că sunt acele îmbinări de cuvinte stabile și metaforice, care presupun un amestec nedefinit al unor elemente precum: intraductibilitate, fixitate, unitate semantică, specificitate, transfer de sens, expresivitate⁴. Transferul semantic se realizează la nivelul tuturor elementelor componente și contopirea lor face ca sensul construcției să fie unul non compozițional⁵.

În urma aborrdării unei analize comparative la nivelul unor expresii idiomatice legate de corpul uman, patru caracteristici sunt, așadar, definitorii în identificarea lor, respectiv: indestructibilitatea, imposibilitatea de a deduce sensul unității

² Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, Editura Albatros, București, 1980, p. 275.

³ Dubois, Jean *et al.*, *Dictionnaire de linguistique* (Dicționar de lingvistică), Paris, Larousse-Bordas/VUEF, 2002, p. 213.

⁴ Liviu Groza, *Despre locuțiuni și expresii*, în revista *Limbă și literatură*, Vol II/1990, pp. 139-145.

⁵ Alina Podaru, *Idiomaticitatea și expresiile idiomatice în italiană și română*, <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A1063/pdf>

din suma sensurilor elementelor componente, înțelesul figurat și intraductibilitatea mot a mot⁶.

De cele mai multe ori, expresiile idiomatice folosesc sensuri și imagini figurate, care își au originile în limbajul poetic, în tradiții, în istorie, în religie, literatură, sau chiar în cinema și publicitate. Astfel, de exemplu, prin expresii idiomatice, putem avea o anumită percepție asupra unei companii sau asupra obiectului său de activitate; tot astfel, ne putem îmbunătăți abilitățile de comunicare, prin învățarea folosirii unor structuri adecvate, întrucât, folosirea expresiei potrivite la momentul potrivit poate face diferența de substanță între participanții la o discuție.

Filosofii greci considerau că proverbele și expresiile reprezentau modelele lingvistice prin care oamenii transmiteau graiul zeilor. Aristotel credea chiar că înțelepciunea filozofiei antice se exprima prin proverbe și expresii.

Am încercat, pe cât posibil, să surprind distincția între expresii idiomatice și proverbe, pentru că proverbul implică întotdeauna un principiu didactic și moral, un avertisment, o sugestie sau o maxima, care provine din experiență, fapt pentru care proverbele sunt depozitare ale înțelepciunii popoarelor. Spre deosebire de proverb, zicala, zicerea este, de cele mai multe ori, o „comparație scurtată”, o metaforă simplificată⁷.

Cartea de față își propune abordarea unui câmp semantic limitat la cuvintele care definesc **părți externe sau interne ale corpului uman**. De aceea, materialul a fost structurat în 7 capitole tematice, cuprinzând 55 de cuvinte explicate, pornind de la o anumită zonă de reprezentare semantică de referință. Pe alocuri, expresiile sunt explicate și cultural.

⁶ Silvia Baltă, *Despre expresiile idiomatice*, <http://www.asociatia-profesorilor.ro/despre-expresiile-idiomatice.html>

⁷ De exemplu: *a fi lent precum un melc devine a fi un melc*.

Din selecția pe care am efectuat-o, este ușor de observat că multe dintre valorile atribuite părților corpului sunt similare în limba italiană și în limba română. În unele cazuri, anumite semnificații sunt atribuite, doar în italiană sau numai în română, anumitor părți ale corpului. Explicații legate de diversitatea expresivă a celor două limbi, cu accent pe acest tip de limbaje necesită studii mai aprofundate, în special cu privire la originile lor, care ar putea oferi clarificări suplimentare cu privire la semnificația lor.

Cartea se dorește a fi un instrument de lucru util studenților de la secțiunea de italiană, aflați la nivel elementar, intermediar și avansat.

În completare, a fost elaborat un suport de seminar, în care noțiunile teoretice dezvoltate în acest glosar de expresii idiomatiche își găsesc aplicabilitatea practică. Pentru fiecare dintre cele șapte secțiuni, există un grupaj de exerciții menite să faciliteze abilitatea studentului de a opera cu aceste construcții idiomatiche în diferite contexte.

Pentru o încadrare mai eficientă în peisajul lingvistic al limbii italiene, am preluat explicațiile din *Vocabolario Treccani*⁸, așa încât delimitarea contextelor semantice să fie evidentă, dar să și ajute în extrapolarea aplicațiilor la nivelul particularizării unor structure paralele și a explorării subtile a categoriilor omonime.

Nu în ultimul rând, asocierile cu limba română, traducерile, corespondențele, echivalarea unor expresii idiomatiche, aforisme și proverbe sunt concepute cu intenția de a extinde abilitatea studenților de a fructifica valențele expresive ale limbii italiene atât în scris, cât și la nivelul comunicării orale.

⁸ *Vocabolario della lingua italiana Treccani*, diretto da A. Duro, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana, 5 voll., (2008) www.treccani.it